

Stručni rad
UDK 323.28(45)
Primljeno u rujnu 1981.

POLITIČKO NASILJE U TALIJANSKIM GRADOVIMA

Mirjana Oklobdžija

Zagreb

S A Z E T A K

U radu se iznose podaci o političkom nasilju i naoružanim grupama u Italiji. Analiza se zasniva na radu Maura Gallenia »Rapporto sul terrorismo« uz neke korekcije učinjene od strane autora ovog rada.

Kroz analizu empirijskih podataka pokušava se uspostaviti odnos između pojave političkog nasilja i karakteristika socio-kulturnog sistema u Italiji. Osnovni je zaključak da viši stupanj socio-kulturnog razvoja uvjetuje intenziviranje i širenje organiziranog političkog nasilja od strane tajnih (klandestine) naoružanih grupa. Geografski, političko je nasilje koncentrirano u centralnom dijelu zemlje (Rim i Firenca). Sjeverni industrijski centri su karakterizirani većim brojem naoružanih organizacija, pretežno lijeve orijentacije koji imaju kontinuitet i solidnu socijalnu osnovicu. Desno političko nasilje najčešće je povezano sa socio-kulturno zapuštenim područjima — Jug — u kojima je političko nasilje spontanije i difuznije nego li na Sjeveru Italije.

Bar kad se govori o Evropi, političko nasilje u talijanskim gradovima svakako predstavlja jedno od najplodnijih područja sociološkog istraživanja danas. U moru senzacionalističke literature, pored nekoliko ranije objavljenih solidnih naučnih radova, nedavno se pojavila i knjiga Maura Gallenija »Rapporto sul terrorismo«¹, u kojoj se osim njega kao autori javljaju i političar Giulio Andreotti (demokršćanin), historičar Nicola Tranfaglia, sociolog Franco Ferrarotti, te kao pisac uvoda političar Ugo Pecchioli (komunist) — dakle različito složena ekipa. Gallenijev (najveći) dio knjige predstavlja statističke podatke koje je prikupila Komunistička partija za period od 1969. godine do danas, a koji se odnose na političko nasilje lijevice, desnice, kao i ono što ću ovdje nazvati difuznim političkim nasiljem, budući da je njegove subjekte gotovo nemoguće utvrditi. Time ova knjiga otvara mogućnost ozbiljnog znanstvenog rada na tom fenomenu koji je do sada bio gotovo nemoguć. Ovaj će se rad pretežno temeljiti na tim podacima, korigiranim u sluča-

1) Mauro Galleni — Rapporto sul terrorismo, Rizzoli, Milano, 1981.

jevima u kojima su Galleni ili sakupljači podataka iz KPI napravili očigledne omaške ili iz drugih razloga iznijeli pogrešne podatke.

Korekcije sam radila na osnovi podataka koje smo nezavisno prikupili Slobodan Drakulić, Claudio Venza i ja, u toku rada na knjizi »Gradska gerila u Italiji 1970—1980« a koja je u pripremi za štampu². Upozoravam da temeljito korigiranje nije bilo moguće zato što su Gallenijevi podaci već grupirani, pa ih je naknadno samo ponekad moguće historiografski smjestiti i kontrolirati. Ipak, iz njegovih je podataka izbačeno sve ono što ne spada u talijansko političko nasilje (napadi stranih grupa na teritoriju Italije) — kao akcije Armena, Palestinaca, argentinskih Montonerosa itd. Neki podaci su prebačeni iz jedne tabele u drugu, kao na primjer u slučaju ljevičarske grupe Volante Rossa (Crvena patrola), koja je kod Gallenija svrstana u desnicu iz meni nepoznatih razloga. U nekim slučajevima koje je bilo moguće korigirati odustala sam od toga u ovom trenutku, budući da to ne bi značajno utjecalo na preciznost podataka koje ću iznijeti, kao i stoga što bi to zahtijevalo povratak primarnim izvorima, pa sam to ostavila za neki budući rad ili drugim autorima koji će se moći služiti s obje spomenute knjige.

Ovdje ću se zadržati na analizi empirijskih podataka iz kojih bi se mogli izvući određeni zaključci o odnosu između fenomena političkog nasilja u Italiji i sociokulturnog kompleksa te zemlje, kako se on formirao u periodu nakon rata. Pri tome sam pošla od podjele Italije na Sjever, Centar i Jug koji u sociokulturnom smislu predstavljaju međusobno značajno različite cjeline. Sjever je visoko industrijalizirano područje s velikim brojem značajnih urbanih centara i snažnom radničkom klasom. Centar je manje industrijaliziran, s manje velikih gradova i slabijom radničkom klasom ali i značajnim koncentracijama subproletarijata, naročito u Rimu. Jug je ekonomski zaostao, s nešto industrijskih oaza oko Napulja, Taranta i nekih dijelova Sardinije, teško opterećen masama subproletera nagomilanih po periferijama većih gradova. Politički govoreći, Sjever je pretežno pod kontrolom ljevice, u centru su odnosi snaga daleko izjednačeniji, dok na Jugu dominiraju politički centar i desnica, no više na način depolitizacije lokalnog stanovništva nego njegovog aktiviranja na ostvarenju političkih projekata desnice.

Prema Gallenijevim statističkim podacima razvijena područja Italije izloženija su političkom nasilju od nerazvijenih. Od ukupno 12.693³ čina političkog nasilja u periodu 1969—1980. godine, na Sjeveru ih je izvršeno 5.353 ili 42,2%, u Centru 5.034 ili 39,7%, a na Jugu 2.306 ili 18,2%. Kako političko nasilje podrazumijeva barem minimum organizacije i ideološkog opravdanja, iz spomenutih je podataka moguće zaključiti kako industrijalizacija i u ovom pogledu znatno utječe na ponašanje pojedinaca i grupa. No kako Centar nije visoko industrijalizirano područje, zaključujem kako snažna urbanizacija i bez odgovarajuće industrijalizacije izaziva slične efekte u pogledu političkog nasilja. Jer, od 5.353 spomenuta čina političkog nasilja u centralnoj Italiji,

2) Rukopis je pripremljen za tisak i knjiga izlazi u izdanju »Liburnije« iz Rijeke krajem 1981. godine.

3) Prema podacima iz Gallenijeve knjige, ukupan zbroj iznosi 12.690, što predstavlja pogrešan zbroj prethodnih podataka.

čak 4.360 otpada na provinciju Roma, odnosno rimsku konurbaciju, što predstavlja 34,3% od ukupnog broja političkog nasilja u Italiji.

Za ovu analizu izdvojila sam 17 gradova u kojima je izvršeno 100 ili više činova političkog nasilja u periodu 1969—1980. godine. Ovdje ih spominjem tabelarno, a u zagradi uz ime grada stoji slovo S, C ili J kojim se označava njegov geografski položaj (Sjever, Centar ili Jug).

Rim (C)	4.360 ⁴	Genova (S)	192
Milano (S)	1.759	Brescia (S)	184
Torino (S)	1.035	Palermo (J)	158
Napulj (J)	630	Venezia (S)	131
Bologna (S)	536	Bergamo (S)	121
Reggio Calabria (J)	351	Trst (S)	118 ⁵
Padova (S)	320	Catania (J)	113
Bari (J)	226	Cagliari (J)	100
Firenze (C)	212		

Dakle, na udaru političkog nasilja nalazi se 9 sjevernih, 2 centralna i 6 južna grada. Na Sjeveru 9 gradova trpi 82,1% od ukupnog broja činova političkog nasilja u tom dijelu zemlje; 2 najugroženija grada Centra 90,8% od ukupnog političkog nasilja na tom području; taj je postotak na Jugu daleko manji i iznosi »samo« 68,4%. To znači da je političko nasilje geografski najkoncentriranije u Centru (Rim i Firenze), ograničeno na desetak gradova na Sjeveru, dok je na Jugu prostorno daleko difuznije, te daleko manje vezano uz velike gradove. Tako je u Napulju izvedeno svega 27,3% činova političkog nasilja na Jugu, prema 86,6% u Rimu u odnosu na čitav teritorij Centra, te 32,9% u Milanu kao najvećem gradu Sjevera (Torino daje slijedećih 19,3%).

Obratimo sada pažnju na spomentih 17 gradova: od ukupnog broja činova političkog nasilja u Italiji, u njima ih je izvršeno 10.546 ili 83,1%. Od toga su lijeve klandestine grupe uzele odgovornost za 1.567 akcija, odnosno 14,9% od ukupnog političkog nasilja; desnica je uzela odgovornost za 401 akciju ili 3,8% od ukupnog broja činova političkog nasilja u čitavoj zemlji. To znači da je organizirano i »potpisano« političko nasilje tek manji dio ukupnog političkog nasilja (ljevica i desnica zajedno 18,7%). Najveći dio (81,3%) političkog nasilja u Italiji je spontan ili anoniman.

I u tom pogledu postoje značajne razlike između Sjevera, Centra i Juga. Na Sjeveru ljevica preuzima odgovornost za 971 akciju ili 22,1%, desnica za 147 ili 3,3%; u Centru lijeve klandestine grupe potpisuju 483 akcije ili 10,6%, a desnica 199 ili 4,4%; na Jugu ljevica potpisuje samo 113 akcija ili 7,2% od ukupnog broja činova političkog nasilja, a desnica 55 ili 3,5%. To nas vodi zaključku da klandestina organiziranost političkog nasilja raste u ukupnim razvojem jednog područja. Pogledajmo sada tabelarni prikaz političkog nasilja u spomenutih 17 gradova u odnosu prema njegovim nosiocima (ljevičari ili desničari):

4) U Rimu su inozemne klandestine organizacije izvršile 9 akcija.

5) Za jednu od tih akcija odgovornost je preuzela palestinska organizacija Crni septembar.

	ukupno akcija	ljev. odgov.	%	des. odgov.	%	broj lj. grupa	broj d. grupa
Roma	4.360	398	9,1	197	4,5	175	45
Milano	1.759	243	13,8	94	5,3	81	15
Torino	1.035	345	33,3	15	1,4	74	8
Napoli	630	71	11,3	22	3,5	40	11
Bologna	536	89	16,6	13	2,4	42	5
Reggio Calabria	351	3	0,9	—	—	2	—
Padova	320	119	37,2	10	3,1	30	5
Bari	226	16	7,1	2	0,9	7	2
Firenze	212	85	40,1	2	0,9	29	2
Genova	192	84	43,8	3	1,6	8	3
Brescia	184	13	7,1	6	3,3	8	5
Palermo	158	6	3,8	13	8,2	5	7
Venezia	131	41	31,3	1	0,8	17	1
Bergamo	121	27	22,3	—	—	9	—
Trst	118	10	8,5	5	4,2	6	3
Catania	113	1	0,9	15	13,3	1	13
Cagliari	100	16	16,0	3	3,0	10	1
	10.546	1567	14,9	401	3,8		

Vidimo da Genova prednjači u pogledu činova političkog nasilja za koje odgovornost uzima neka klandestina ljevičarska organizacija ili grupa (ogromnu većinu izvele su Crvene brigade — 76). Broj desničarskih grupa i njihovih akcija daleko je manji od prosjeka klandestinih desničarskih organizacija za čitavu zemlju. Veoma blizu Genove su Firenze, pa i Padova. No u ta dva grada djelovalo je daleko više lijevih grupa (Firenze 29 i Padova 30). U Firenzi je najaktivnija bila organizacija Prva linija (Prima linea) s 13 akcija, no odmah iza nje slijede Borbeni proleterski odredi (Squadre Proletarie Combattenti) i Komunističke borbene jedinice (Unità Combattenti Comuniste) sa po 11 akcija. U Padovi su najaktivniji bili Organizirani komunisti proletari (Comunisti Proletari Organizzati) s 53 akcije i Radnička autonomija za komunizam (Autonomia Operaia per il Comunismo) s 18 akcijâ. Na desnici su najaktivniji bili Revolucionarni oružani nukleusi (Nuclei Armati Rivoluzionari), inače najjača desničarska klandestina organizacija, s 4 akcije. Klandestine ljevičarske organizacije imaju značajan udio i u ukupnom političkom nasilju Torina, gdje su same Crvene brigade u periodu 1970—1980. godine izvele 129 akcija (Prva linija 37, Proleterske patrole borbe (Ronde Proletarie di Combattimento) 26 itd.). Konačno, tu je i Venezia, gdje su na ljevici bili najaktivniji Organizirani komunisti proletari (Proletari Comunisti Organizzati) s 12 akcija, a slijede ih Crvene brigade s 8.

Osim Firenze, svi ostali spomenuti gradovi su na sjeveru, što znači da ljevičarsko političko nasilje klandestinih grupa čini značajan dio ukupnog političkog nasilja i daleko nadmašuje desničarsko političko nasilje klandestinih grupa u visoko industrijaliziranim područjima u kojima je snažno prisutna radnička klasa i velike koncentracije omladine, naročito studentske.

Obrnuto, u samo dva grada, i to oba u Jugu (Catania i Palermo), političko nasilje desničarskih klandestinih grupa odnosi brojčanu prevagu nad ljevičarskim, no u oba slučaja neanonimno i organizirano političko nasilje čini tek 14,2% odnosno 12,0% od ukupnog političkog nasilja ljevice i desnice zajedno. Na Jugu je političko nasilje očigledno spontanije, anonimnije i difuznije nego na Sjeveru. Organizacije koje se opredjeljuju za političko nasilje i oružanu borbu očigledno se lakše razvijaju na industrijskom Sjeveru nego na ruralnom Jugu. Što se tiče Centra, Firenza koja je geografski bliže Sjeveru ima obilježje sjevernog grada, dok je Rim sličiji gradovima Juga, gdje se političko nasilje organiziranih grupa koje ne ostaju anonimne utapa u masi spontanog, anonimnog i difuznog političkog nasilja, vezanog uz demonstracije nezaposlenih, beskućnika, studenata itd., koje u nekim slučajevima rekuperira ljevica, no to isto nerijetko uspijeva i desnici (kao na primjer čitav niz narodnih pobuna u Reggio Calabria, kada je taj grad početkom prošle decenije trebao izgubiti status regionalnog centra, što je značilo gubitak zaposlenja za niz državnih službenika).

Nadalje, međusobne političke obračune drugim sredstvima ekstremna desnica i ljevica na Sjeveru vrše posredstvom organiziranih klandestinih grupa, dok je na Jugu taj fenomen difuzan, a izvodi se sličnije tradicionalnoj osveti (krvno), nego nekim suvremenim metodama. Sve to ukazuje da se može govoriti o razlici u mentalitetu između talijanskog Sjevera i Juga koji utječe i na ponašanje u sferi političkog ponašanja, oblikujući ga različito u ta dva područja.

Premda nigdje ne preteže, političko nasilje organiziranih klandestinih grupa na Sjeveru svakako čini daleko značajniji dio ukupnog političkog nasilja nego na Jugu, gdje najčešće predstavlja nezanemarivu, ali ipak samo marginu cjelokupnog fenomena o kome govorim. Klandestine oružane grupe ekstremne ljevice daleko su mnogobrojnije i izvode mnogo veći broj akcija od desničarskih grupa. Vjerujem da i to treba pripisati sociokulturnom kompleksu (barem u nekoj mjeri), odnosno tradicionalnoj političkoj kulturi ljevice i desnice. Tradicionalna talijanska ljevica se najkasnije 1948. godine oficijelno odriče upotrebe nasilja u osvajanju vlasti i od tada se nasiljem služi pretežno u defanzivne svrhe na manifestacijama (premda u nekim slučajevima redarska služba KPI napada manifestante ekstremne ljevice). Desnica se, naprotiv, nije nikada odrekla nasilja kao sredstva za osvajanje vlasti. Čitav niz legalnih desničarskih organizacija u pravilu raspolaže batinašima za napade na ljevičare ili eksponente progresivnih buržoasko-demokratskih partija i organizacija. Zbog toga desničari nemaju tako jako izraženu potrebu za organizacijama koje bi se specijalizirale za političko nasilje i oružane napade, dok je na ljevici slučaj obrnut — čak ni većina ekstraparlamentarne ljevice ne odlučuje se za nasilno provođenje preokreta — pa se uz razumljive ograde može reći da je u uvjetima zaoštrene političke borbe na kraju šezdesetih i početkom sedamdesetih godina bilo gotovo neizbježno da se krajnje

radikalizirana ekstremno lijeva margina političkog spektra jednim dijelom organizira u klandestine oružane formacije u čijem je djelovanju nerazdvojivo povezano političko nasilje i propaganda.

U Gallenijevoj knjizi sastavljen je popis preko četiri stotine ljevičarskih i više od stopedeset desničarskih klandestinih oružanih grupa. Ogromna većina jednih i drugih izvela je samo po jednu akciju i iščezla: tu se očigledno radilo o ad hoc grupama koje su se iz niza mogućih razloga opredijelile za neki ili neke zbog kojih će preuzeti odgovornost za svoju akciju. Moguće je i da se jedna te ista grupa javljala više puta pod različitim nazivima radi sigurnosti pred policijskim gonjenjem — promjena naziva ipak može predstavljati donekle uspješnu mjeru predostrožnosti u tom pogledu. Također, moguće je da su neke od tih grupa izvele još neke akcije ali nisu raspolagale sredstvima za njihovo oglašavanje (šapirografima i slično). Ukupno je oko 300 lijevih i preko 60 desnih izvelo samo po jednu akciju; one predstavljaju rubno područje između organiziranog i spontanog političkog nasilja. Njima su bliske i grupe koje su izvele po dvije akcije kojih na ljevici ima preko 50 a na desnici dvadesetak. Zajedno, te grupe sačinjavaju preko 50% ukupnog broja klandestinih oružanih formacija, što treba imati na umu pri čitanju podataka o političkom nasilju u gradovima Italije, a naročito kad se govori o velikim gradovima gdje se javlja ogromna većina ovih grupa (Rim prednjači i u tom pogledu).

Kako je nemoguće na ovako skučenom prostoru analizirati statističke podatke o djelovanju svih klandestinih oružanih grupa, odlučila sam se da u razmatranje uzmem samo one koje su izvele 20 i više akcija: takvih je na ljevici 15 a na desnici 4, a ovdje ih prikazujem tabelarno.

Ljevičari

Crvene brigade (Brigate Rosse) — BR	439
(Prva linija) Prima Linea — PL	109
Organizirani proleter komunisti (Proletari Comunisti Organizzati) — PCO	106
Proleterske patrole (Ronde Proletarie) — RP	53
Oružana borba za komunizam (Lotta Armata per il Comunismo) — LAC	44
Radnička autonomija za komunizam (Autonomia Operaia per il Comunismo) — AOC	44
Proleterski oružani nukleusi (Nuclei Armati Proletari) — NAP	33
Komunističke borbene jedinice (Unità Combattenti Comuniste) — UCC	32
Proleterske patrole borbe (Ronde Proletarie di Combattimento) — RPC	28
Komunistički borbene nukleusi (Nuclei Combattenti Comunisti) — NCC	26
Revolucionarna akcija (Azione Rivoluzionaria) — AR	25
Proleterski oružani odredi (Squadre Armate Proletarie) — SAP	23
Borbene proleterski odredi (Squadre Proletarie Comabattenti) — SPC	22
Proleterske oružane patrole (Ronde Armate Proletarie) — RAP	21
Radnički oružani odredi (Squadre Armate Operaie) — SAO	20

1.025

Desničari

Revolucionarni oružani nukleusi (Nuclei Armati Rivoluzionari) — NAR	119
Akcioni odredi »Musolini« (Squadre Azione »Mussolini«) — SAM	80
Crni poredak (Ordine Nuovo) — ONU	32
Novi poredak	25
	256

Vidimo da je na ljevici daleko veći broj grupa i organizacija koje imaju neku trajnost, što znači i čvrstu i razgranatu organizacionu strukturu, a time vjerojatno i socijalnu bazu, na što ukazuje indirektno i izborni rezultati parlamentarne ljevice i desnice.

Među 15 najaktivnijih ljevičarskih grupa najduže su postojale Crvene brigade koje djeluju i danas (11 godina); nakon njih slijedi LAC (7 godina), te NAP s istim brojem godina, što možda nije točan podatak, budući da ima indikacija da su NAP prestali postojati 1977. godine (Gallenj navodi njihove akcije 1978., 1979. i 1980., no mi u radu na kronologiji za svoju knjigu na njih posljednji puta nailazimo 1977. godine); PL djeluje 5 godina; RP, UCC, AR i RAP postoje po 4 godine; PCO, SAP i SAO 3; AOC, RPC i NCC 2, te SPC 1 godinu. Prosjek djelovanja za tih 15 grupa i organizacija iznosi 4,1 godinu.

Od 4 najaktivnije desničarske grupe, najduže postoje SAM i ONU. U vezi sa SAM također postoji neizvjesnost, jer su oni nakon 1974. godine izveli samo jednu akciju (1979); ukoliko bi se i međuperiod računao kao vrijeme postojanja te organizacije, onda ona postoji 11 godina, no čini mi se da je opravdanije uzeti broj 6 (1969—1974), koliko je postojao i ONU. Najaktivnija desničarska klandestina organizacija, NAR postoji 4 godine (djeluje i danas), a ONE je djelovao 1974—1976, odnosno 3 godine. Ako godine djelovanja SAD ograničimo na 6 godina, onda je prosječan vijek desničarskih oružanih klandestinih grupa 4,5 godina.

Na ljevici su prosječno godišnje najaktivnije bile Crvene brigade s 39,9 akcija; za njima slijede PCO s 35,3 akcije godišnje; nakon toga dolaze AOC i SPC s po 22 akcije godišnje u prosjeku itd. Na desnici su najaktivniji NAR izvodili prosječno 29,8 akcija godišnje, dok je ONE koji ih po intenzitetu slijedi na drugom mjestu, izvodio u prosjeku tek 10,7 akcija. Očigledno je da se po intenzitetu djelovanja s najaktivnijim ljevičarskim grupama na desnici mogu mjeriti samo NAR.

Od 15 ljevičarskih grupa o kojima govorim, 9 ih je preko 50% akcija izvelo na Sjeveru, što znači da im je tamo političko-vojno težište. Uostalom, pogledajmo te podatke za sve lijeve i desne grupe (podaci su izračunati za 17 gradova o kojima sam već govorila).

	u 17 grad.	Sjever	%	Centar	%	Jug	%
BR	399	300	75,2	91	22,8	8	2,0
PL	92	69	75,0	16	17,4	7	7,6
PCO	65	65	100,0	—	—	—	—
RP	48	20	41,7	22	45,8	6	12,5
LAC	38	16	42,1	18	47,4	4	10,5
AOC	35	20	57,1	14	40,0	1	2,9
NAP	28	4	14,3	20	71,4	4	14,3
UCC	31	6	19,4	21	67,7	4	12,9
RPC	27	26	96,3	1	3,7	—	—
NCC	17	6	35,3	8	47,1	3	17,6
AR	23	17	73,9	6	26,1	—	—
SAP	21	20	95,2	—	—	1	4,8
SPC	16	4	20,0	12	80,0	—	—
RAP	19	16	84,2	1	5,3	2	10,5
SAO	20	11	55,0	6	30,0	3	15,0
	879	600	68,3	236	26,8	43	4,9

Vidimo da je organizirano političko nasilje klandestinih ljevičarskih grupa pretežno koncentrirano na Sjeveru, odnosno u ovom slučaju u 9 sjevernih od 17 analiziranih gradova. Pogledajmo kakva je u tom pogledu situacija s desničarskim grupama i organizacijama.

	u 17 grad.	Sjever	%	Centar	%	Jug	%
NAR	111	14	12,6	92	82,9	5	4,5
SAM	79	75	94,9	1	1,3	3	3,8
ONE	14	9	64,3	2	14,3	3	21,4
ONU	21	4	19,0	10	47,6	7	33,3
	225	102	45,3	105	46,7	18	8,0

U ovom je slučaju situacija značajno drugačija: disperzija desničarskih grupa je daleko ravnomjernija, ali i u ovom slučaju nije ostvaren »prodor na Jug«, pa se može pretpostaviti da je taj dio Italije sociokulturno »odbojan« prema visoko organiziranim oblicima političkog nasilja. Vidimo da su desničarske grupe daleko prisutnije u Centru (zapravo se gotovo isključivo radi o Rimu), nego što su to (relativno govoreći) lijeve grupe. Ako dva grada Centra, Firenzu i Rim, pridodamo prvi Sjeveru a drugi Jugu, onda ljevičarske organizacije u 75,5% slučajeva svoje akcije izvode na Sjeveru a u 26,5% na Jugu; ako isto primijenimo na desničarske organizacije, onda je odnos u velikoj mjeri obrnut — desničari 45,8% akcija izvode na Sjeveru a 54,2% na Jugu zemlje.

Primjer utjecaja sociokulturnog kompleksa na forme političkog nasilja i njihove subjekte nalazimo i u primjeru ženskih klandestinih grupa ekstremne ljevice. Prema Galleniju tih je grupa ukupno 21, a on raspolaže podacima

za akcije njih 17. Mi raspoložemo podatkom za još jednu, dok za ostale tri za sada ostaje neutvrđeno kada i gdje su izvele svoje akcije i koliko njih.

Prve ženske ljevičarske grupe koje se služe političkim nasiljem javljaju se 1977. godine (3); 1978. ih se javlja još 2, a 1979. preostalih 8 za koje imamo podatke. Svih 18 grupa izvelo je ukupno 27 akcija, od čega u Rimu 16, Padovi 3 i Milanu 2, te po jednu u provincijama: Venezia, Bologna, Nuoro (Sardinija), Torino, Napoli i La Spezia. Od spomenutih 9 gradova 6 je na Sjeveru, jedan (Rim) u Centru i 2 na Jugu zemlje. Najviše akcija (5) izvele su Organizirane drugarice za komunističku kontravlast (Compagne Organizzate per il Contropotere Comunista) i to sve u Rimu; za njima slijede Feminističke patrole (Ronde Femministe) s 4 akcije također u Rimu, Žene u borbi (Donne in Lotta) s 2 akcije u Padovi, i na kraju da spomenem jedinu žensku grupu za koju se zna da je izvršila akcije u dva različita grada — Grupu formacija organiziranih komunistinja (Gruppo Formazioni Comuniste Organizzate), s po jednom akcijom u Rimu i Napulju. Osim Žena u borbi koje se javljaju 1977., sve ostale su djelovale 1979. godine.

Ženske klandestine ljevičarske grupe javljaju se nakon pojave masovnog pokreta za oslobođenje žena koji je bio najjači u Rimu i na Sjeveru zemlje, što je očigledno utjecalo i na pojavu o kojoj govorim. Na Jugu je taj pokret bio daleko slabiji, pa je i broj klandestinih ženskih grupa koje se tamo javljaju daleko manji (2); u Rimu nailazimo čak na 9, a na Sjeveru na 8.

Iz svih spomenutih podataka zaključujem da sociokulturni kompleks u značajnijoj mjeri utječe na karakter i opseg političkog nasilja u Italiji. Viši stupanj sociokulturnog razvoja prati i pojačani intenzitet političkog nasilja i njegovo sve organiziranije javljanje (u ovom slučaju u vidu klandestinih oružanih grupa). U tom pogledu postoje razlike između ljevice i desnice, pri čemu se potonja više veže uz zaostaliya sociokulturna područja.

Mirjana Oklobdžija

Political Violence in Italian Cities

S U M M A R Y

The article is giving an account of statistics on political violence in Italy, including the data on armed groups. The analysis is based on the work of Mauro Galleni »Rapporto sul terrorismo«, corrected in some details by the results of the author.

The analysis of the empirical data given is aimed at establishing a relationship between the occurrence of political violence and characteristics of the socio-cultural system in Italy. The fundamental conclusion is that higher stage of socio-cultural development determines intensified, more organized political violence by clandestine armed groups. Geographically, political violence is concentrated in the central part of the country (Rome and Florence). The northern industrial centers are characterized by a large number of armed organizations, mainly leftist, with considerable social base and continuity. Rightist political violence is to a larger extent tied to socio-culturally backward regions — the South — political violence in the South being more spontaneous and diffuse than in the North.

Translated by Katarina Tomaševski

17 talijanskih gradova u kojima je izvršeno 100 i više činova političkog nasilja u periodu 1969—1980.

